

Till Justitiedepartementet

I april 2025 fick jag i uppdrag av Justitiedepartementet att utreda bl.a. vissa frågor om formkravet enligt försäkringsavtalslagen. Jag får härmed överlämna promemorian *Elektroniska meddelanden vid försäkringsavtal*.

Stockholm i december 2025

Bertil Bengtsson

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Författningsförslag.....	7
2 Bakgrund.....	9
3 Rundfråga om praxis.....	13
4 Annan nordisk rätt.....	15
5 Formkrav för vissa meddelanden från försäkringsbolaget	17
6 Formkrav vid förmånstagarförordnande	29
7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	31
8 Förslagets konsekvenser	33
9 Författningskommentar	37

Sammanfattning

Försäkringsavtalslagen (2005:104), i fortsättningen benämnd FAL, innehåller varierande bestämmelser om hur meddelanden från försäkringsbolagen till försäkringstagarna ska utformas. I vissa fall anges att meddelandet ska vara skriftligt, i andra sägs ingenting om detta. Inom försäkringsbranschen råder en besvärande oklarhet om när formkravet blir tillämpligt och vad det i så fall innebär. I promemorian föreslås nya regler om detta. Den ökade digitaliseringen av försäkringsverksamheten motiverar ändringar och förtydliganden i lagen. Enligt förslaget ska en allmän regel tas in i 1 kap. 9 § om formkrav vid meddelanden från försäkringsbolag till försäkringstagare som påverkar innehållet av ett gällande försäkringsavtal ("påbud"). Meddelanden av annan innebörd, såsom information och påminnelser av olika slag, berörs inte av den föreslagna regeln. FAL:s bestämmelser om formen för information behålls oförändrade, liksom informationsreglerna i lagen (2018:1219) om försäkringsdistribution, i fortsättningen benämnd LFD.

Enligt ett ofta framfört önskemål från försäkringsbranschens sida föreslås vidare att förmånstagarförordnande ska kunna undertecknas med avancerad elektronisk underskrift. Ett förtydligande föreslås dessutom beträffande meddelanden till gruppmedlemmar vid kollektiv försäkring.

1 Författningsförslag

Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsavtalslagen (2005:104)

dels att 14 kap. 3 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 1 kap. 9 §, och närmast före 1 kap. 9 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

*Formkrav för vissa
meddelanden från
försäkringsbolaget*

9 §

Sådana meddelanden från försäkringsbolaget som påverkar rättigheter eller förpliktelser enligt ett gällande avtal om individuell försäkring ska, oavsett om viss form föreskrivs i denna lag eller någon annan författning, sändas med post eller elektroniskt till försäkringstagaren så att denne omedelbart kan ta del av meddelandet. Detsamma gäller om försäkringsbolaget vid gruppförsäkring ska sända ett meddelande med sådan verkan till en gruppmedlem.

14 kap.

3 §

Ett förmånstagarförordnande och en återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande *skall* för att vara gällande göras genom ett egenhändigt undertecknat meddelande till försäkringsbolaget.

Ett förmånstagarförordnande och en återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande *ska* för att vara gällande göras genom

1. ett egenhändigt undertecknat meddelande *i pappersform* till försäkringsbolaget, *eller*

2. ett *elektroniskt meddelande till försäkringsbolaget som undertecknas med sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.*

Ett förmånstagarförordnande kan också göras genom att det tas in i försäkringsvillkoren. Ett sådant förordnande förlorar sin verkan om ett nytt förordnande görs enligt första stycket.

Första och andra styckena gäller också ett villkor enligt 7 kap. 2 § 5 äktenskapsbalken om att ett försäkringsbelopp eller en försäkring *skall* vara förmånstagarens enskilda egendom och en återkallelse eller ändring av sådant villkor.

Första och andra styckena gäller också ett villkor enligt 7 kap. 2 § 5 äktenskapsbalken om att ett försäkringsbelopp eller en försäkring *ska* vara förmånstagarens enskilda egendom och en återkallelse eller ändring av sådant villkor.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2027.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet och inte förnyats därefter.

2 Bakgrund

Utredningsuppdraget avser frågor om formkrav i FAL. Sådana krav förekommer främst vid meddelanden från försäkringsbolagen till försäkringstagaren. Uppdraget har varit inriktat på att överväga om lagstiftningsåtgärder bör vidtas för att tydliggöra i vilka situationer som meddelanden av olika slag kan skickas i elektronisk form.

Lagen innehåller till en början vissa regler om formen för information. Enligt 2 kap. 1 § ska, i den mån det är möjligt, information lämnas i en handling eller i någon annan läsbar och varaktig form som är tillgänglig för mottagaren. Samma bestämmelse gäller för företagsförsäkring (8 kap. 1 §) och personförsäkring (10 kap. 1 §).

Beträffande andra meddelanden innehåller lagen regler med varierande utformning. Sättet att ge meddelandet formuleras sålunda:

Information ska tillställas (2 kap. 6 §, 10 kap. 6 §).

Information ska lämnas (17 kap. 5 §).

I skälighets omfattning ska informeras (17 kap. 7 §, 18 kap. 5 §, 19 kap. 7 §, 20 kap. 5 §).

På lämpligt sätt ska informeras (18 kap. 3 §, 20 kap. 3 §).

På ändamålsenligt sätt ska ges information (19 kap. 5 §).

Skriftlig bekräftelse ska tillställas (2 kap. 4 §, 10 kap. 6 §).

Skriftlig uppsägning ska sändas (3 kap. 3 §, 8 kap. 17 §).

Skriftlig uppsägning ska göras (3 kap. 7 §, 8 kap. 6 §, 11 kap. 3 §, 12 kap. 3 §).

Uppsägning ska sändas (5 kap. 2 §, 8 kap. 17 §, 13 kap. 2 §).

Uppsägning ska avsändas (7 kap. 5 §, 7 kap. 7 §, 11 kap. 7 §, 13 kap. 3 §, 16 kap. 7 §).

Uppsägning ska tillställas (9 kap. 4 §).

Meddelande om uppsägning ska sändas (13 kap. 4 §, 17 kap. 19 §, 19 kap. 21 §).

Meddelande ska sändas (17 kap. 14 §, 19 kap. 5 §, 19 kap. 14 §).

Skriftligt ska meddelas om uppsägning (17 kap. 11 §, 19 kap. 11 §).

Villkorsändring ska göras skriftligen (8 kap. 6 §).

Underrättelse ska avsändas (5 kap. 3 §, 7 kap. 5 §, 11 kap. 6 §).
Påminnelse ska avsändas (8 kap. 17 §).
Skriftligt meddelande ska lämnas (4 kap. 10 §, 17 kap. 11 §).
(Ändring) ska skriftligen anges (3 kap. 5 §).
Premiekrav ska avsändas (5 kap. 1 §, 5 kap. 4 §, 13 kap. 1 §, 17 kap. 18 §, 19 kap. 20 §).
Uppsägning eller meddelande ska komma fram (7 kap. 5 §, 16 kap. 6 §).
Skriftligt föreläggande ska ges (8 kap. 20 §).
(Den försäkrade) ska meddelas om krav (9 kap. 7 §).
(Försäkringstagaren) ska informeras (10 kap. 7 §).
(Förmånstagare) ska underrättas (10 kap. 7 §).
(Ersättningskrävande) ska upplysas (10 kap. 8 §).
(Försäkringsbolaget) ger uppdrag (17 kap. 4 §, 19 kap. 4 §).
Egenhändigt undertecknat meddelande ges (14 kap. 3 §).
På ändamålsenligt sätt ska meddelande sändas för kännedom (17 kap. 24 §, 18 kap. 4 §, 19 kap. 27 §).
På ändamålsenligt sätt ska avsändas försäkringsbesked (17 kap. 6 §, 18 kap. 4 §, 19 kap. 6 §, 20 kap. 4 §).
Samtycke ska begäras (11 kap. 1 a §, 16 kap. 1 a §, 19 kap. 10 a §, 20 kap. 7 a §).

I vissa sammanhang talas alltså om skriftlig form, medan i andra fall det är mera oklart om ett formkrav gäller. Utanför området för informationsreglerna saknas helt motivuttalanden om huruvida ett skriftlighetskrav tillåter användning av elektronisk kommunikation. En anledning torde vara att utgångsläget har varit oklart vid lagens tillkomst, såtillvida som några allmänna principer för skriftlighetskrav inom civilrätten inte kunde konstateras.¹ Detsamma gäller fortfarande: ett krav på skriftlighet torde uppfattas på varierande sätt vid tillämpning av olika lagar. Reglerna i FAL har dessutom tillkommit vid olika tillfällen under lagstiftningsförfarandet, varvid man tydligen fäst större vikt vid en passande formulering av den aktuella bestämmelsen än vid en konsekvent terminologi i lagen. Vid tillkomsten av FAL hade vidare digitaliseringen i försäkringsverksamheten inte hunnit långt. Regler om meddelanden av information ansågs angelägna, medan i övrigt lagstiftningen närmast tog sikte på meddelanden med vanlig post.

Under de ca 20 år som lagstiftningen gällt har den tekniska utvecklingen gått snabbt på området, genom en ökad digitalisering och på senare år också genom användningen av artificiell intelligens (AI). Försäkringsbolagen har fått anpassa sig till en lagstiftning som utgick från en delvis inaktuell praxis. I fråga om kommunikation är

¹ Se Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt (5 uppl. 2022) s. 208.

som framgår av fortsättningen en vanlig uppfattning i försäkringsbolagen att elektroniska meddelanden i varje fall genom e-post uppfyller kravet på skriftlighet, men i övrigt råder tvekan om vad som gäller. Det är en utbredd inställning i branschen att lagreglerna på området är delvis föråldrade och kräver en översyn.

Som nämnt förekommer särskilda formkrav för *information* före och efter avtalsslutet. Några invändningar av betydelse synes inte ha förekommit mot dessa regler, som är förhållandevis tydliga och uttryckligen tillåter användning av elektronisk kommunikation. Viss tvekan kan dock uppkomma om det räcker att hänvisa till en webbplats när informationen tar sikte på den enskilde kundens förhållanden.²

Såvitt gäller förköpsinformation – alltså information före avtalsslutet – finns dock den frågan reglerad i LFD, som bygger på ett EU-direktiv. Reglerna tillämpas parallellt med FAL:s bestämmelser. Enligt 5 kap. 15 § ska sådan information lämnas avgiftsfritt till kunden ”i en pappershandling, på ett annat varaktigt medium eller på en webbplats som är tillgänglig för kunden”. Informationen får lämnas på ett annat medium än papper endast om det kan anses lämpligt med hänsyn till försäkringsdistributörens och kundens affärsförbindelser och kunden har uttryckligt valt att få informationen i denna form. Informationen får lämnas på en webbplats bara om den tillställs kunden personligen eller om det dels kan anses lämpligt med hänsyn till försäkringsdistributörens och kundens affärsförbindelse, dels kunden har godtagit att informationen lämnas i denna form, dels kunden på elektronisk väg har underrättats om adressen till webbplatsen och den plats på webbplatsen där kunden kan få tillträde till informationen, dels det är säkerställt att informationen är tillgänglig på webbplatsen under en så lång period som kunden rimligen kan förväntas behöva den. Det tilläggs att kunden alltid har rätt att på begäran få informationen avgiftsfritt i en pappershandling. Vissa undantag gäller enligt 5 kap. 16 § för telefonförsäljning. Dessutom förekommer särskilda informationskrav vid anslutning till obligatorisk tjänstepensionsförsäkringsplan samt vid s.k. korsförsäljning och kopplingsförbehåll (5 kap. 17 och 18 §§).

² Jfr Bengtsson, a.a. s. 270.

De nu angivna formkraven tillämpas alltså bara vid viss information. När det gäller information efter avtalslutet gäller FAL:s regler.

Några allmänna regler om formkrav vid meddelanden av detta slag förekommer inte i svensk rätt. Av intresse i sammanhanget är emellertid följande bestämmelse i 1 kap. 16 § lagen (2018:672) om ekonomiska föreningar:

En ekonomisk förening får använda elektroniska hjälpmedel för att skicka kallelser och annan information till en medlem eller någon annan, även när det i lagen anges att skriftlig information ska lämnas på något annat sätt, om

1. föreningsstämman har beslutat om det,
2. föreningen har tillförlitliga rutiner för att identifiera mottagaren och tillförlitlig information om hur han eller hon kan nås, och
3. mottagaren har samtyckt till ett sådant förfarande.

En mottagare ska anses ha samtyckt till förfarandet om han eller hon inte har motsatt sig användningen av elektroniska hjälpmedel inom den tid som angetts i en förfrågan som skickats med post. Denna tid ska vara minst två veckor från det att förfrågan skickades. Av förfrågan ska det framgå att framtida information kan komma att lämnas med det eller de angivna slagen av elektroniska hjälpmedel, om inte mottagaren uttryckligen motsätter sig detta.

Den som har samtyckt till att information lämnas med elektroniska hjälpmedel kan när som helst återta sitt samtycke.

Utgångspunkten för paragrafen är att en förening själv bestämmer på vilket sätt medlemmarna ska få del av kallelser och annan information. I vissa fall kräver dock lagen att en handling skickas till mottagaren med post. Paragrafen ska möjliggöra för en förening att använda elektroniska hjälpmedel även i dessa fall. Sådana får även användas när mottagaren aktivt samtycker till detta.³ Bestämmelsen rör ju andra situationer än de avtalsförhållanden som här behandlas, men bl.a. kravet på samtycke av mottagaren har intresse för försäkringsavtalets del (även om regeln inte passar så väl i detta fall, jfr avsnitt 5 nedan).

³ Se om paragrafen prop. 2017/18:185 s. 277 f. En liknande reglering finns i aktiebolagslagen (2005:551), såvitt gäller publika bolag (se 7 kap. 64–67 §§).

3 Rundfråga om praxis

Svensk Försäkring har som ett led i denna utredning ställt en rundfråga till nio stora försäkringsbolag rörande deras praxis vid kommunikation med försäkringstagarna och deras synpunkter på en eventuell lagreglering. Av svaren framgår sammanfattningsvis bl.a. följande.

Uppfattningen om dessa frågor är ganska enhetlig inom branschen, även om bolagen tagit upp varierande problem. Utvecklingen går mot en allt större digitalisering av kommunikationen, men fysisk kommunikation används alltjämt i vissa fall. På många håll anses det självklart med elektronisk kommunikation. FAL:s reglering framstår här som svårtolkad och mindre konsekvent. Oklarhet råder om vad kravet på skriftlighet innebär vid olika typer av meddelanden, liksom också om betydelsen av begreppet ”sända” och kravet på ”varaktig form” för försäkringsbolagets information. Man har också ställt frågan hur den föreskrift att ett meddelande ska sändas ”på ändamålsenligt sätt” som gäller i olika sammanhang vid kollektiv försäkring ska tolkas i dagens förhållanden.

Det anses angeläget att lagstiftningen anpassas efter den tekniska utvecklingen, samtidigt som man bör ge en möjlighet för försäkringstagaren att begära fortsatt kommunikation av visst slag. Det har framhållits att elektronisk kommunikation i de flesta fall bör vara både enklare att ta emot, läsa och spara än fysiska handlingar som lätt kan förloras eller förstöras.

Flera bolag har framhållit nyttan av den kommunikation som sker genom den digitala brevlådan Kivra, där kunden kan logga in och identifiera sig med bank-id. Det förutsätts då att kunden aktivt valt Kivra som kommunikationssätt och accepterat dess användarvillkor. Det är vidare vanligt att meddelanden av olika slag skickas till kundernas ”Mina sidor”, tillgängliga på försäkringsbolagets

webbplats, varvid kunden kan få en notifikation till sin e-postadress eller mobiltelefon. Också i detta fall ska kunderna identifiera sig med bank-id.

Ett bolag har som en lämplig lösning angett följande föreskrift av Finansinspektionen beträffande tjänstepensionsföretag: ”Företaget ska tillhandahålla informationen avgiftsfritt och den ska finnas tillgänglig i elektronisk form på varaktiga medier, på företagets webbplats eller i pappersform. På begäran av dem som enligt 4 kap. 3 § lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag har rätt till pensionsbesked ska ett sådant lämnas i pappersform.”⁴

⁴ Se Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om tjänstepensionsföretag, FFFS 2019:21, 3 kap. 27 §.

4 Annan nordisk rätt

I den norska försikringsavtalsloven regleras meddelanden från försäkringsbolagen enligt följande allmänna bestämmelse.

§ 1-6. (kommunikasjon)

Meldinger mv. etter denne loven kan sendes til eller gjøres tilgjengelige for mottakeren ved bruk av elektronisk kommunikasjon dersom dette gjøres på en betryggende måte. Forsikringsforetaket skal ved avtaleinngåelsen eller når elektronisk kommunikasjon benyttes første gang, opplyse mottakeren om at vedkommende kan reservere seg mot denne kommunikasjonsformen og om rettsvirkningene av valget, jf. tredje ledd.

Har den elektroniske meldingen et innhold som det er avgjørende at mottakeren får kunnskap om, skal foretaket forsikre seg om at mottakeren har fått kunnskap om at meldingen er mottatt.

Når det etter avtalerettslige regler er tillagt rettsvirkninger at en melding etter denne loven er kommet frem, anses en elektronisk melding til foretaket å være kommet frem fra det tidspunktet meldingen på en betryggende måte er sendt til eller gjort tilgjengelig for foretaket. En elektronisk melding fra foretaket anses for å være kommet frem først når mottakeren har fått kunnskap om at meldingen er mottatt. Har mottakeren samtykket til elektronisk kommunikasjon, anses meldingen likevel for å ha kommet frem når den på avtalt måte er kommet frem til mottakeren.

Stilles det i denne loven krav om at noen skal varsles, skal varselet eller en melding om varselet sendes direkte til mottakeren.

Stilles det i denne loven krav om bruk av skriftlig dokument, skal det brukes papir eller et annet varig medium som gjør mottakeren i stand til å lagre informasjonen dokumentet inneholder, og som gir mulighet til uendret gjengivelse av den lagrede informasjonen for bruk i et tidsrom som er tilstrekkelig for formålet. Med skriftlig menes at det er benyttet skrifttegn.

Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om hva som kan anses for en betryggende måte etter denne paragrafen.

Reglerna i andra och tredje styckena är dispositiva vid företagsförsäkring. Hela paragrafen är dispositiv vid stora risker (§ 1-3).

Den danska försäkringsaftaleloven innehåller inte någon motsvarande allmän bestämmelse och ställer över huvud taget inte upp något skriftlighetskrav. En allmän regel om information vid konsumentförsäkring säger dock att vissa upplysningar ”skal gives i rimelig tid, inden der indgås en aftale, og oplysningerne skal være klare, tydelige og forståelige. Det skal fremgå klart, at oplysningerne gives med henblik på indgåelse af en aftale, og oplysningerne skal gives på en måde, som er egnet under hensyn til den anvendte kommunikationsteknik, og som tager særligt hensyn til umyndige personer.” Det är alltså fråga om förköpsinformation.

I den finländska lagen om försäkringsavtal varierar formkravet. Om information sägs i 5 a § att de uppgifter som ska ges innan avtal ingås ska lämnas i pappersform, i någon annan varaktig form eller på en webbplats. Med varaktig form menas då ”varje sätt som gör det möjligt för en kund att bevara information som riktas till kunden personligen och som tillåter oförändrad återgivning av den bevarade informationen så att den är tillgänglig för användning i framtiden under en tid som är lämplig för informationens syfte” (5 a §). Formkravet vid uppsägning har växlande formuleringar. Beträffande uppsägning av fortlöpande skadeförsäkring sägs att meddelandet ska sändas till försäkringstagaren, som huvudregel med uppgift om grunden (16 §), medan förtida uppsägning på grund av vissa kontraktsbrott ska ske skriftligen med uppgift om grunden (17 §). Om uppsägning på grund av premiedröjsmål sägs att den ska ”avsändas” (39 §). När det gäller förmånstagarförordnande och återkallande eller ändring av sådant förordnande anges att det är utan verkan, om inte försäkringsgivaren skriftligen har underrättats om saken (48 §).

5 Formkrav för vissa meddelanden från försäkringsbolaget

Förslag

Sådana meddelanden från ett försäkringsbolag som påverkar rättigheter eller förpliktelser enligt ett gällande avtal om individuell försäkring ska sändas med post eller elektroniskt till försäkringstagaren så att denne omedelbart kan ta del av meddelandet. Det ska gälla oavsett om viss form föreskrivs i FAL eller någon annan författning.

Motsvarande ska gälla vid grupp försäkring när försäkringsbolaget ska sända ett sådant meddelande till en gruppmedlem.

Skälen för förslaget

Skäl för och emot en reglering

Som framgår av det föregående har flera skäl anförts för att se över formkraven i FAL. Redan omfattningen av försäkringsbolagens korrespondens med försäkringstagare och försäkrade utgör en anledning att uppmärksamma brister i reglerna om formen om denna kommunikation. I alla händelser kan de förändringar i praxis som kunnat konstateras motivera en översyn av lagstiftningen.

Mot att nu överväga frågan om en lagstiftning om formkrav kan visserligen invändas, att även om rättsläget vållat försäkringsbranschen en del bekymmer det inte synes ha medfört några egentliga missförhållanden. Såvitt känt har inte några krav på utredning framställts från försäkringstagarnas sida. Det är vidare tydligt att FAL:s krav på skriftlighet inte anses utesluta att försäkringsbolagen använder sig av elektronisk kommunikation av

något slag. Förfarandet har praktiska fördelar och får anses väl förenligt med FAL:s reglering. Sätillvida framstår inte en ändring av lagen som behövlig för närvarande.

Å andra sidan finns det vägande argument som talar för att se över formkraven. Av det föregående framgår att försäkringsbolagens meddelanden till kunderna reglerats på ett föga konsekvent sätt. Att liknande föreskrifter uttrycks på ett så skiftande vis stämmer mindre väl med svensk lagstiftningstradition, och det är inte överraskande att variationerna ställt till besvär och bekymmer för försäkringsbolagen. Samtidigt innebär förhållandet en bristande rättssäkerhet för försäkringstagare och försäkrade: man har svårt att konstatera hur långt det avtalade försäkringsskyddet sträcker sig och vilka krav som kan ställas på försäkringsbolagen. Oklarheten är en nackdel för båda parter i försäkringsavtalet. Åtskilligt talar på detta vis för att överväga en lagstiftning på området.

Det är också vissa företeelser i försäkringspraxis som kan väcka tvekan. Som nämnt kan man tveka om hänvisning till en webbplats av något slag alltid kan anses som ett godtagbart kommunikationssätt. Särskilt gäller detta vissa förklaringar från försäkringsbolagets sida som har direkt inverkan på avtalsförhållandet, såsom uppsägning, villkorsändring, preskriptionsavbrott, andra reklamationer och liknande meddelanden – alltså vad som inom avtalsrätten brukar betecknas som *påbud* från en kontraktspart. Det är då fråga om rättshandlingar av en kontraktspart som medför rättsverkningar för den mot vilken handlingen företagits. De ålägger adressaten en förpliktelse eller medför annan ändring av dennes rättsställning, t.ex. upphörande av en rätt som adressaten har.⁵ De skiljer sig från andra meddelanden, som närmast utgör påminnelser eller information angående avtalets innehåll utan att avtalet i något avseende förändras.

Det finns anledning att hålla isär dessa typer av meddelanden. Att försäkringstagare går miste om viss information eller vissa påminnelser om en avsedd eller gällande försäkring kan naturligtvis innebära nackdelar. Men det innebär typiskt sett inte att de förlorar ett försäkringsskydd som de räknat med, t.ex. genom att försäkringen uppsägs eller gäller med försämrade villkor. I situationer av detta senare slag bör lagen däremot trygga att

⁵ Se t.ex. Axel Adlercreutz, Lars Gorton och Eva Lindell-Frantz, Avtalsrätt I avsnitt 1.5. Hit hör också exempelvis hävning och preskriptionsavbrott.

försäkringstagare snarast tar del av meddelandet och kan vidta åtgärder för att bevara sitt skydd. Det sker inte genom dagens regler.

Vad angår lagens krav på att meddelanden till gruppmedlemmar eller grupper av arbetstagare ska ske ”på ändamålsenligt sätt”, har det ansetts ottydligt. Formuleringen ger försäkringsbolaget en viss frihet att bestämma hur kommunikationen lämpligen bör ske i det enskilda fallet – man kan beakta t.ex. bolagets tillgång till medlemmarnas adresser, möjligheten att anlita gruppföreträdarens hjälp och meddelandets större eller mindre betydelse.⁶ Också i sådana fall får bolaget fästa särskild vikt vid att ett påbud kommer fram till medlemmarna, fast det är svårt att precisera hur kommunikationen ska ske för att få avsedd verkan.

Beträffande de särskilda reglerna om information synes försäkringsbolagen ha haft mindre att invända. Frågan har dock väckts om meddelanden på en webbplats av typen ”Mina sidor” kan anses ske i varaktig form. Såvitt gäller förköpsinformation regleras sådana meddelanden av LFD. När det gäller meddelanden sedan avtal ingåtts kan den föreskrivna formen anses så pass varaktig att den bör kunna godtas i vart fall för information som inte inverkar på avtalet. Det är tveksamt i vad mån den är lämplig för meddelanden som innebär påbud av något slag. I vart fall har den inte avsetts för sådana fall.

Som framgått regleras dessa olika typer av meddelanden på ett varierande sätt. Det ligger i både försäkringsbolagens och kundernas intresse att lagen ger bättre besked om vad som gäller. Att i lagtexten förtydliga innebörden av alla dessa olika formuleringar är naturligtvis tänkbart men skulle medföra ett omfattande ingrepp i FAL. Paragrafer i nästan alla kapitel i lagen skulle omformuleras, vilket måste ses som en onödigt omfattande lösning.

Den förut berörda regeln i lagen om ekonomiska föreningar (se avsnitt 2) har sitt intresse dels genom att den ger en allmän regel om elektronisk kommunikation, dels genom betydelsen av samtycke från adressatens sida. Den passar dock inte i försäkringsavtalet, där som framgått särskilda hänsyn framträder bl.a. genom försäkringstagarnas behov av skydd.

Söker man efter en lagteknisk förebild i våra grannländer, med deras till stora delar likartade försäkringslagstiftning, framgår av den tidigare översikten att också de danska och finländska

⁶ Jfr Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt (5 uppl. 2022) s. 702 f.

försäkringsavtalslagarna liksom den svenska använder en växlande och ganska svårtolkad terminologi. Den norska försäkringsavtalsloven innehåller däremot numera en allmän regel som är tillämplig på olika typer av meddelanden. Det ligger närmast till hands att välja en lösning liknande den norska.

En allmän regel om formkrav?

Frågan blir då hur en sådan mera allmänt hållen bestämmelse närmare ska utformas. Man får här också räkna med att den tekniska utvecklingen kan fortsätta i samma takt. En ny reglering bör helst inte anknyta till inslag i nuvarande praxis som kan befaras snart bli inaktuella.

Vid tillkomsten av nuvarande regler kan vissa vägande skäl antas ha talat för skriftlighet i pappersform. Meddelandet ska vara tydligt för mottagaren, denne ska förstå att det är viktigt, och det ska kunna bevaras för att rättsläget ska kunna klarläggas i efterhand. Ett krav på pappersform kan fortfarande ligga nära till hands, särskilt när det gäller påbud av olika slag. Men det kan verka krångligt och omständligt i jämförelse med elektroniska meddelanden, särskilt e-post. Kan en sådan kommunikation användas har den i stort sett samma fördelar som ett meddelande på posten. Är meddelandet formulerat på lämpligt sätt kan inte mottagaren förbise dess vikt. Detta kan också bevaras elektroniskt. Missöden kan naturligtvis inträffa också med elektroniska meddelanden, men lär inte vara så vanliga. Samtidigt har postbefordran blivit långsammare – det tar ofta flera dagar innan en försändelse når adressaten. Kommunikationen sägs ofta ha blivit betydligt osäkrare än tidigare, fast hur det förhåller sig med detta är tveksamt. I alla händelser finns det goda skäl att lika väl använda e-post som brevpост när det gäller meddelanden av betydelse för rättsförhållandet.⁷

Sedan FAL:s tillkomst har den tekniska utvecklingen ändrat förutsättningarna för försäkringsverksamheten. Digitaliseringen hade påbörjats redan dessförinnan, något som fått betydelse för lagens bestämmelser om information i 2 och 10 kap. FAL, men därefter har användningen av AI ofta påverkat både

⁷ Jfr överväganden i förarbetena till ändringen i 22 § delgivningslagen att kontrollmeddelande inte behöver skickas om handlingen har skickats elektroniskt (prop. 2021/22:279 s. 34 f.).

försäkringsbolagens riskbedömning och deras hantering av avtalen, särskilt skaderegleringen. Här pågår en utveckling mot en ökad användning av modern teknik. Om någon lika genomgripande ändring just av sättet för kommunikation med försäkringstagarna är dock inte fråga. När det gäller elektroniska meddelanden får det i vart fall antas att säkerheten ökas genom den nya tekniken. Någon motsvarande utveckling kan knappast konstateras beträffande vanlig post. Också detta är en anledning att föredra meddelanden i elektronisk form framför användning av pappersförsändelser.

En vanlig invändning mot en utvidgad användning av elektronisk kommunikation är att alla inte har datorer och att särskilt en äldre generation kan ha svårighet även med så enkla inslag i användningen som läsning och bevarande av e-post. De kan också ha särskilda problem när datorer slutar att fungera eller i varje fall visar sig opålitliga. Emellertid blir den åldersgrupp som har besvär med användningen allt mindre. I vart fall de som har företagsförsäkring – även småföretag – kan väntas ha datorer som de hanterar utan svårighet. Det bör också vara möjligt för försäkringsbolaget att i samband med avtalsslutet få en uppfattning om försäkringstagarens förmåga och inställning till elektronisk kommunikation, kanske närmast genom att denne får möjlighet att välja sättet för att kommunicera med försäkringsbolaget. Som framgått spelar ett samtycke till elektronisk kommunikation en viktig roll enligt lagen om ekonomiska föreningar. Något liknande verkar lämpligt också på försäkringsområdet, även om en reglering som bygger på samtycke som nämnt inte bedöms mest ändamålsenlig. Allt detta talar för en lagstiftning som medger användning av elektroniska meddelanden.

Olika typer av meddelanden

Här har allmänt talats om meddelanden från försäkringsbolaget. Men som förut framhållits kan dessa ha varierande karaktär. Kontakterna mellan parterna inleds i regel med en mer eller mindre ingående information om försäkringar av den avsedda saken; formen för dessa meddelanden är reglerad i 2 kap. 1 § och 10 kap. 1 §, där det framgår att elektronisk kommunikation kan användas. Det följande avtalsslutet följer allmänna avtalsrättsliga regler. Även om sättet att överbringa anbud och accept påverkas av den nya tekniken

torde den avtalsmekanism som regleras i avtalslagen fortfarande gälla.⁸ Sedan avtal slutits ger bolaget viss ytterligare information, som också ska följa regler i 2 och 10 kap. FAL. Under avtalstiden kan vidare förekomma åtskilliga meddelanden från försäkringsbolaget, bl.a. påbud av olika slag, reglerade på varierande sätt i FAL.

Enligt vad som förut framhållits är det naturligt att bedöma frågan om formkravet olika i de angivna fallen. I fråga om påbud är det väsentligt att försäkringstagaren uppfattar meddelandet med de verkningar detta får för hans eller hennes del. Detta är inte lika viktigt när det gäller sådana upplysningar som information eller påminnelser kan innebära. Även om de kan ge försäkringstagaren en tydligare uppfattning om det ingångna avtalet är försäkringsskyddet detsamma som tidigare, med de rättigheter och förpliktelser det innebär. Behovet av skydd framträder som sagt särskilt vid försäkringar för privatpersoner – alltså vid konsumentförsäkringar och, åtminstone typiskt sett, vid personförsäkringar. En företagare kan väntas ha lättare att hantera situationer när försäkringsskyddet står på spel. Det kunde vara ett skäl att skilja mellan företagsförsäkring och annan försäkring när det gäller sådana skyddsregler som nu diskuteras.

Elektronisk kommunikation kan också ske exempelvis genom sms. Även om detta inte synes lika vanligt i praxis, kan det finnas skäl att likställa sms med e-post i sammanhanget. Man kan anta att inkomna sms kontrolleras i ungefär lika hög grad som inkommande e-post. Försäkringstagarna bör dock veta vilket kommunikationssätt försäkringsbolaget väljer så att de inte behöver regelbundet kontrollera båda typerna av meddelanden.

Enligt vad som förut utvecklats är det däremot mindre lämpligt att ge påbud enbart genom att hänvisa till ett allmänt hållet meddelande på en webbsida eller liknande. Att försäkringstagaren fått möjlighet att ta del av meddelanden på detta vis kan inte anses tillräckligt för att de skulle få rättsverkan. Typiskt sett är det fråga om meddelanden med en genomgripande inverkan på försäkringsskyddet som kan kräva omedelbara åtgärder för att hindra rättsförluster. Särskilt kan framhållas situationer där försäkringstagaren kan rädda sitt skydd genom att vidta rättelse, t.ex.

⁸ Här bortses från kontraheringsplikten enligt 3 kap. 1 § och 11 kap. 1 §, som inte påverkar reglerna om anbud och accept.

vid dröjsmål med premiebetalningen (se 5 kap. 2 § och 13 kap. 2 §, se också möjligheten till återupplivning av försäkringen enligt 13 kap. 3 §). Vidare kan erinras om de frister att väcka talan efter vägran att teckna eller förnya en försäkring och efter uppsägning som anges i 7 kap. 6 och 7 §§ FAL.

För att inskräpa vikten av påbudet bör sådana meddelanden riktas direkt till den enskilde försäkringstagaren som de gäller, och denne bör kunna omedelbart ta del av dem.

En särskild fråga är hur man bör se på meddelanden som går till den tidigare omtalade digitala brevlådan Kivra och andra liknande brevlådor. Användningen förutsätter att kunden identifierar sig med bank-id. Vidare förutsätts att kunden aktivt valt detta kommunikationssätt. Att information delges på detta vis möter inga invändningar, men det stämmer mindre väl med de rättssäkerhetssynpunkter som här utvecklats om samma förfaranden gällde vid påbud. Det är inte alla privatpersoner som finner det enkelt med denna aktivitet för att få ett ovälkommet meddelande. Vid hävning eller uppsägning av andra varaktiga avtal är det normalt att meddelandet ges direkt till motparten. En regel om att det räcker med hänvisning till en webbplats skulle knappast vara tänkbar.⁹

Det kan naturligtvis sägas att erfarenheterna är goda av Kivra och att man borde acceptera den praxis som uppkommit på området. Det är dock inte alldeles lätt att i lagtext beskriva vad som i så fall skulle krävas av meddelandet. En enkel utväg kunde vara att stryka kravet på att försäkringstagaren ”omedelbart” ska kunna ta del av meddelandet, om ett sådant krav skulle framstå som alltför strängt. I så fall skulle emellertid regeln ge utrymme för åtskilliga förfaranden där rättssäkerhetsgarantierna är mindre än när det gäller Kivra. Det bör understrykas att en sådan uppmjukning av formkravet ändå skulle ha ett begränsat värde från branschens synpunkt. Påbuden blir ju huvudsakligen aktuella vid olika kontraktsbrott från försäkringstagarens sida och kan knappast ses som någon normal företeelse i försäkringsverksamheten. De allra flesta meddelanden från försäkringsbolagen kan väntas ha annan innebörd – de innebär information och påminnelser av olika slag. Branschen bör kunna i de undantagssituationer det är fråga om

⁹ Jfr kraven på uppsägning av arrendeavtal och hyresavtal (8 kap. 8 § resp. 12 kap. 8 § jordabalken), där liknande synpunkter framträder.

använda det kommunikationssätt som även nu torde vara det vanligaste – genom post eller e-post.

Den allmänna regel som skulle gälla för påbud och liknande meddelanden bör alltså innebära, att meddelanden som får betydelse för avtalsinnehållet ska sändas på ett sådant sätt att försäkringstagaren omedelbart kan ta del av dem.

En ytterligare skärpning av formkravet skulle kunna övervägas vid avtal om konsument- och personförsäkring. Med tanke på de svårigheter vissa försäkringstagare kan ha att hantera elektronisk kommunikation skulle det finnas en möjlighet för dem att välja formen för sådana meddelanden – en ordning som är vanlig i praxis. Försäkringsbolaget kunde vid avtalsslutet ange vilket kommunikationssätt det avser att använda och ge försäkringstagaren en möjlighet att yttra sig i frågan. Gör försäkringstagaren invändning mot att kontakterna med försäkringsbolagen sker elektroniskt skulle bolaget avstå från detta. Detsamma skulle gälla om bolaget övergår till annat kommunikationsmedel.

Mot ett sådant undantag kan dock invändas att det ganska snart skulle mista sin praktiska betydelse. De försäkringstagare som är främmande för elektronisk kommunikation blir allt färre. En diskussion om kommunikationssättet kunde också krångla till avtalsslutet, och information från försäkringsbolaget skulle försvåras om den inte får ske elektroniskt. Man kan vänta sig att försäkringsbolagen även utan lagreglering anpassar sin praxis efter försäkringstagarnas svårigheter så att de kan bevara sitt försäkringsskydd, något som tydligen redan sker på de flesta håll. Av sådana skäl har inte någon regel som den diskuterade upptagits i promemorians lagförslag.

Vid kollektiv försäkring gäller som sagt särskilda regler om vissa meddelanden; de ska sändas på ändamålsenligt sätt (se 17 kap. 24 § och 19 kap. 27 § FAL). Förhållandena kan här växla, ibland kan ett påbud påverka en hel grupp, ibland gäller meddelandet bara vissa gruppmedlemmar. Försäkringsbolaget har långtifrån alltid kännedom om vilka gruppmedlemmarna är och deras adresser. Bolaget kan därför behöva hjälp av gruppföreträdaren med att nå kontakt med medlemmarna och distribuera meddelandena till dem. De regler som diskuterats här kan vara svåra att anpassa till dessa kollektiva försäkringar. Reglerna bör bara gälla vid individuell försäkring, medan de nämnda bestämmelserna om kollektiv

försäkring kan behållas. Vissa meddelanden ska dock sändas till en gruppmedlem personligen, och i detta fall bör – förutsatt att bolaget har tillgång till medlemmens adress – det allmänna formkravet för meddelandet gälla.

Enligt den norska paragrafen ska försäkringsbolaget, om det har avgörande betydelse att mottagaren tagit del av ett meddelande, också försäkra sig om att så har skett. En sådan kontroll får emellertid anses vara ett självklart inslag i reglerna om påbud. Det ligger i försäkringsbolagets eget intresse att konstatera att påbudet har effekt, eftersom annars bolaget kan riskera att begå kontraktsbrott. Den svenska lagen innehåller inga bestämmelser i frågan utom de särskilda reglerna om postrisken (se nedan) – för övrigt inte heller annan lagstiftning om hävning eller uppsägning. Om vi liksom i Norge skulle tillåta att uppsägning och andra påbud skedde genom hänvisning till en webbplats eller liknande, kunde en motsvarande regel vara motiverad, men som nämnt föreslås inte något sådant för Sveriges del. Någon uttrycklig föreskrift motsvarande den norska framstår inte som nödvändig.

Den nya bestämmelsen bör tas in i en ny paragraf bland de allmänna stadgandena i 1 kap. FAL. Lämpligen kan följande formulering användas:

Sådana meddelanden från försäkringsbolaget som påverkar rättigheter eller förpliktelser enligt ett gällande avtal om individuell försäkring ska, oavsett om viss form föreskrivs i denna lag eller någon annan författning, sändas med post eller elektroniskt till försäkringstagaren så att denne omedelbart kan ta del av meddelandet. Detsamma gäller om försäkringsbolaget vid grupp-försäkring ska sända ett meddelande med sådan verkan till en gruppmedlem.

Bestämmelsen i första meningen är alltså tillämplig oavsett om lagen uttryckligen föreskriver skriftlig form. Det kan vara anledning att erinra om detta i lagtexten, på liknande sätt som skett i den allmänna regeln i lagen om ekonomiska föreningar.

Den föreslagna regeln gäller inte den vanliga typ av information som inte har någon direkt inverkan på avtalsförhållandet. Här förekommer som sagt särskilda bestämmelser om formkravet i FAL och LFD. I det föregående har framhållits, att denna reglering är förenlig med gällande praxis. Någon tvekan kan föreligga beträffande information om ett redan gällande försäkringsavtal på en

webbsida. Här blir som sagt inte LFD tillämplig. Sannolikt får dock också denna kommunikation anses ha skett i en varaktig form.

Postrisken

Ett annat särskilt problem utgör bestämmelserna om den s.k. postrisken. Enligt 7 kap. 5 § FAL ska, om en försäkringstagare gör sannolikt att en uppsägning eller ett meddelande av visst slag har försenats eller inte kommit fram på grund av omständigheter som han eller hon inte har kunnat råda över, uppsägningen eller meddelandet få verkan tidigast en vecka efter den dag uppsägningen eller meddelandet kom fram. Uppsägning på grund av dröjsmål med premien får dock verkan senast tre månader efter den dag då försäkringsbolaget avsände den. En liknande regel gäller för personförsäkring enligt 16 kap. 6 §. Båda bestämmelserna får antas bli tillämpliga på e-post.¹⁰

Frågan uppkommer då om de nya bestämmelserna om formkravet kan motivera en ändring också beträffande postrisken. FAL:s stadganden tillkom vid en tid då postförsändelser normalt kom punktligt och utdelades varje vardag. Numera utdelas post varannan vardag och blir ofta försenad. Det finns i varje fall anledning anta att det numera är vanligare med missöden som inte adressaten rör för. Samtidigt kan det vara svårt att föra bevisning om förseningens orsak. En tänkbar regel, som skulle kunna tillämpas beträffande båda typerna av meddelanden, kunde vara att det räcker att en försening visas, vad den nu kan ha berott på. Oavsett anledningen skulle då försändelsen få avsedd effekt först efter en vecka efter framkomsten. Detta skulle alltså gälla också när förseningen beror på försäkringstagaren – denne kanske inte kontrollerat sin e-post eller underlåtit att anmäla en adressförändring.

En sådan lagändring kan synas stämma väl med tankarna bakom de nya reglerna om formkrav. Den kan också framstå som en förenkling: man skulle inte behöva utreda orsaken till en försening. Frågan är dock om det är rimligt att en avsändare på detta vis skulle bära risken för försummelse från adressatens sida. Lagändringen skulle dessutom ge en försäkringstagare möjlighet att avsiktligt

¹⁰ Se Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt (5 uppl. 2022) s. 403.

uppskjuta en uppsägning eller villkorsändring. Att förseningar blivit vanligare när det gäller vanlig post underlättar i varje fall bevisningen om att försäkringstagaren saknar skuld till förseningen. Den berörda utvecklingen utgör knappast tillräcklig anledning att ändra reglerna om postrisken på detta sätt. Å andra sidan kan man inte gärna låta försäkringstagaren bära hela risken för att ett meddelande som avsänts på avtalsenligt sätt kommer bort. FAL:s regel framstår alltså som en lämplig medelväg att behandla postrisken. Promemorian innehåller därför inte något förslag till ändring.

6 Formkrav vid förmånstagarförordnande

Förslag

Ett förmånstagarförordnande ska kunna göras genom ett elektroniskt meddelande till försäkringsbolaget som undertecknas med avancerad elektronisk underskrift. Detsamma ska gälla för återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande.

Skälen för förslaget

Enligt 14 kap. 3 § FAL ska ett förmånstagarförordnande vid personförsäkring och en återkallelse eller ändring av sådant förordnande göras genom ett egenhändigt undertecknat meddelande till försäkringsbolaget. I flera sammanhang, bl.a. i en skrivelse 5 juli 2024, har Svensk Försäkring framställt önskemål att undertecknandet ska kunna ske med avancerad elektronisk underskrift. Vad som avses är, enligt EU:s eIDAS-förordning¹¹, en elektronisk underskrift som uppfyller vissa krav: den ska vara unikt knuten till undertecknaren, undertecknaren ska kunna identifieras genom underskriften, undertecknaren ska med hög grad av tillförlitlighet kunna använda den uteslutande under sin egen kontroll och den ska användas på sådant sätt att alla efterföljande ändringar av uppgifterna kan upptäckas (se närmare artikel 3.11 och 26).¹²

¹¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.

¹² I 3.10 definieras *elektronisk underskrift*: ”uppgifter i elektronisk form som är fogade till eller logiskt knutna till andra uppgifter i elektronisk form och som används av undertecknaren för

FAL:s regel om egenhändigt undertecknande förekom redan i 1927 års försäkringsavtalslag och intogs oförändrad i sak i nuvarande lag.¹³ Formkravet har motiverats med att man ska kunna säkerställa att förordnandet är upprättat av försäkringstagaren och klart uttrycker dennes vilja, något som i lika hög grad gäller för en avancerad elektronisk underskrift. Ett annat skäl för bestämmelsen har varit att förordnandet blir mera övervägt om det undertecknats för hand. Det kan diskuteras i vad mån detta argument gäller också för en elektronisk underskrift, men i varje fall kräver även denna en särskild form, vilket kan inskräpa rättshandlingens betydelse. Som utvecklats i skrivelsen från Svensk Försäkring framstår en möjlighet till digital underskrift som angelägen också av praktiska skäl. Även från försäkringstagarens synpunkt kan reformen te sig som en viss fördel – en elektronisk underskrift kan med tiden te sig enklare än att ordna ett egenhändigt undertecknande med åtföljande pappersexercis. Den stämmer också väl med utvecklingen på andra rättsområden (se bl.a. 33 kap. 1 a § rättegångsbalken och 1 kap. 13 § aktiebolagslagen, 2005:551). Några invändningar från rättssäkerhetssynpunkt synes inte kunna riktas mot förslaget. Riskerna att ett förordnande tillkommit på ett otillåtet sätt är knappast större än om det undertecknats egenhändigt.

I promemorian föreslås därför en ändring med denna innebörd i 14 kap. 3 § FAL.

att skriva under”. Art. 3.36 har definitionen av *elektronisk tjänst för rekommenderad leverans*: ”en tjänst som gör det möjligt att överföra uppgifter mellan tredje män på elektronisk väg och tillhandahåller bevis avseende de överförda uppgifternas hantering, inklusive bevis för uppgifternas sändning och mottagande, och som skyddar överförda uppgifter mot risken för förlust, stöld, skada eller otillåtna ändringar.”

¹³ Se om motiveringen prop. 2003/04:105 s. 286 f.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag

Förslagen ska träda i kraft den 1 juli 2027.

Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet och inte förnyats därefter.

Skälen för förslagen

Förslagen i promemorian bör genomföras så snart som möjligt. Samtidigt måste det finnas tid för remissbehandling, beredningsarbete i Regeringskansliet och förberedelser hos berörda aktörer, i första hand försäkringsbolagen. Mot den bakgrunden bedöms de nya bestämmelserna kunna träda i kraft den 1 juli 2027.

En huvudprincip i svensk lagstiftning är att nya föreskrifter bara tillämpas på avtal som har ingåtts efter lagens ikraftträdande. Denna grundsats tillämpades som huvudregel vid tillkomsten av försäkringsavtalslagen. Ingrepp i äldre försäkringsavtal ansågs dock berättigade när det var av särskild vikt från konsumentsynpunkt att de nya reglerna snarast skulle bli tillämpliga.¹⁴

Förslaget om att påbud ska kunna skickas elektroniskt kan vara till såväl fördel som nackdel för en försäkringstagare, beroende på förutsättningarna. Det finns därmed inte skäl att låta en sådan lagändring tillämpas på avtal som ingåtts före ikraftträdandet.

När det gäller förslaget om att ett förmånstagarförordnande ska kunna undertecknas med avancerad elektronisk underskrift kan det vara förmånligt för försäkringstagare att ha den valmöjligheten. Det

¹⁴ Se prop. 2003/04:150 s. 357 ff.

bör dock inte vara av sådan särskild vikt från konsumentsynpunkt att de nya reglerna ska tillämpas på redan ingångna avtal.

Sammantaget bör därmed äldre bestämmelser fortfarande gälla för försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet och inte förnyats därefter. Om ett försäkringsbolag vill kunna tillämpa de nya reglerna på ett äldre avtal kan parterna avtala särskilt om detta.

8 Förslagens konsekvenser

Bedömning

Förslaget om elektroniska meddelanden bör sammantaget öka rättssäkerheten för såväl försäkringsbolagen som försäkringstagarna som grupp, även om det inte kan utslutas att det kan leda till rättsförluster i enskilda fall. Förslaget bör vara kostnadsbesparande för försäkringsbolagen, vilket i slutändan kommer försäkringstagarna till del.

Förslaget om avancerad elektronisk underskrift bedöms underlätta hanteringen av förmånstagarförordnande för båda parterna och därigenom sänka kostnaderna för dem.

Förslagen får inga konsekvenser för staten.

Förslagen bör inte få mer än begränsade konsekvenser för försäkringsbolagens nuvarande personuppgiftsbehandling och kommer inte innebära något betydande intrång i enskildas personliga integritet. Behandlingen är proportionerlig i förhållande till intrånget i den personliga integriteten.

Skälen för bedömningen

Förslaget om elektroniska meddelanden innebär att den oklara frågan om formkravet för försäkringsbolagets meddelanden till försäkringstagaren regleras på ett enhetligt sätt. Det bör öka rättssäkerheten för såväl försäkringsbolagen som försäkringstagarna. Det skriftlighetskrav som förekommer i vissa fall kommer att kompletteras av en allmän regel som gäller vid påbud av olika slag – alltså uppsägningar och andra meddelanden som påverkar avtalets innehåll. Däremot medför förslaget ingen förändring såvitt gäller information, dvs. meddelanden till

försäkringstagaren med annan innebörd än påbud. Att krav ställs på kommunikationen av påbud torde inte ställa till några problem för branschen – det ansluter sig väl till nuvarande praxis i de ganska sällsynta fall där försäkringsbolaget ingriper i ett gällande avtal. Några nämnvärda kostnadsökningar lär det inte bli fråga om, och systemet med Kivra och andra digitala brevlådor kan väntas fungera som tidigare. Tvärtom bör en ökad användning av elektronisk kommunikation leda till minskade kostnader för försäkringsbolagen.

Överväganden om förslagets möjliga konsekvenser för försäkringstagare redovisas i avsnitt 5. Det bedöms sammantaget bidra till en ökad rättssäkerhet för försäkringstagare som grupp, även om det inte kan uteslutas att tillåtande av elektronisk kommunikation kan leda till rättsförluster i enskilda fall. Som utvecklas ovan bör dock den risken kunna begränsas genom tydlighet och överenskommelser mellan parterna om hur kommunikation ska ske.

Att regeln om påbud blir tillämplig vid gruppförsäkring när personliga meddelanden ska sändas till gruppmedlem förstärker gruppmedlemmarnas rättssäkerhet. Ändringen kan inte väntas medföra någon ökad kostnad för försäkringsbolagen. Den stämmer väl med en vanlig praxis. Känner bolaget till medlemmens adress är det redan nu naturligt att använda post eller e-post för meddelandet.

Vad angår möjligheten till digital underskrift av förmånstagarförordnande stämmer förslaget med ett ofta framfört önskemål från försäkringsbranschens sida. Det innebär inget ökat arbete för försäkringsbolagen och ingen minskad rättssäkerhet för försäkringstagarna eller deras närstående. Förslaget bör underlätta hanteringen av förmånstagarförordnande för båda parterna och därigenom vara kostnadsbesparande.

De lämnade förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser för domstolar och andra myndigheter.

Förslagen medför att försäkringsbolagen kommer att behandla personuppgifter med det huvudsakliga ändamålet att kommunicera med försäkringstagare i avtalsfrågor. I allt väsentligt rör det sig om uppgifter som redan behandlas av bolagen. Försäkringsbolagen är personuppgiftsansvariga för behandlingen och skyldiga att följa

gällande rätt, främst EU:s dataskyddsförordning¹⁵ och lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

Behandlingen bedöms ha rättslig grund på det sätt som krävs enligt artikel 6 i EU:s dataskyddsförordning. Den rättsliga grunden för behandlingen hos försäkringsbolagen är i första hand att den är nödvändig för att fullgöra ett avtal i vilket den registrerade är part på det sätt som anges i artikel 6.1 b.

Försäkringsbolagens befintliga personuppgiftsbehandling sker för flera olika ändamål, bl.a. för det nämnda ändamålet att kommunicera med försäkringstagare. Behandlingen kan omfatta personuppgifter som är känsliga och som tillhör de särskilda kategorierna av personuppgifter i artikel 9 i EU:s dataskyddsförordning, t.ex. uppgifter om enskilda personers hälsa. Den behandling som kommer att följa av förslagen i denna promemoria bedöms dock kunna begränsas till uppgifter som inte är känsliga, dvs. det bör typiskt sett inte finnas anledning att låta ett elektroniskt meddelande (påbud) till försäkringstagaren omfatta sådana uppgifter. Skulle det i ett enstaka fall vara nödvändigt att behandla känsliga personuppgifter krävs stöd för behandlingen enligt artikel 9.2 i EU:s dataskyddsförordning.

Mot denna bakgrund bör förslagen få enbart begränsade konsekvenser för försäkringsbolagens nuvarande personuppgiftsbehandling och inte innebära något betydande intrång i enskildas personliga integritet. Behandlingen bedöms vara proportionerlig i förhållande till intrånget i den personliga integriteten. Tillräckligt stöd för och reglering av behandlingen bedöms finnas i befintlig reglering.

¹⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

9 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

1 kap. Tillämpningsområdet och den tvingande regleringen

Formkrav för vissa meddelanden från försäkringsbolaget

9 § Sådana meddelanden från försäkringsbolaget som påverkar rättigheter eller förpliktelser enligt ett gällande avtal om individuell försäkring ska, oavsett om viss form föreskrivs i denna lag eller någon annan författning, sändas med post eller elektroniskt till försäkringstagaren så att denne omedelbart kan ta del av meddelandet. Detsamma gäller om försäkringsbolaget vid gruppförsäkring ska sända ett meddelande med sådan verkan till en gruppmedlem.

Paragrafen, som är ny, innehåller en allmän regel om formen för vissa meddelanden från försäkringsbolaget till försäkringstagaren eller den försäkrade. Motiveringen finns i avsnitt 5.

Enligt *första meningen* ska ett meddelande av angivet slag sändas antingen med vanlig post eller elektroniskt, t.ex. med e-post eller sms. Vissa av de avsedda meddelandena ska enligt FAL ges skriftligen, men vare sig lagen innehåller en sådan föreskrift eller inte kan även elektronisk kommunikation användas.

Enligt ordalagen avser regeln bara meddelanden som får verkan på ett föreliggande försäkringsavtal. Är det fråga om accept av ett anbud, påverkar det visserligen rättslaget, men inte något redan ingånget avtal. Här gäller allmänna avtalsrättsliga bestämmelser om avtalslut. Paragrafen ska däremot tillämpas på meddelanden som innebär uppsägning eller hävning av avtal och sådana ändringar av avtalsvillkor som försäkringstagaren inte kan motsätta sig (se 3 kap. 5 och 8 §§, 8 kap. 6 § tredje stycket och 11 kap. 7 § första stycket, 17 kap. 15 § första stycket, 18 kap. 9 § första stycket) – alltså olika fall av påbud. Också vägran att förlänga ett avtal om konsument-

eller personförsäkring får räknas hit; huvudregeln är ju att dessa försäkringsavtal ger rätt till förlängning (jfr 3 kap. 1 § och 11 kap. 1 §). Information av olika slag och andra påminnelser faller inte under bestämmelsen, såvida inte meddelandet har direkta konsekvenser för avtalsförhållandet. En påminnelse enligt 8 kap. 17 § utgör en förutsättning för att försäkringen ska upphöra på grund av premiedröjsmål och får anses falla under paragrafen. Detsamma gäller ett meddelande som utgör ett villkor för att försäkringsbolagets ansvar ska suspenderas (jfr rättsfallet NJA 2015 s. 365).

Första meningen avser avtal om individuell försäkring och gäller alltså för konsumentförsäkring, företagsförsäkring och personförsäkring.

Andra meningen innebär att regeln om formen för meddelanden från försäkringsbolaget också ska tillämpas vid gruppförsäkring i de fall där meddelande som avser bestämda gruppmedlemmar ska sändas till gruppmedlemmen personligen (se 17 kap. 24 § och 19 kap. 27 §). Även här förutsätter tillämpningen att meddelandet på ena eller andra sättet påverkar försäkringsavtalet – alltså ett påbud. Meddelandet kan sändas antingen av försäkringsbolaget eller, om den försäkrade eller dennes adress är okänd för bolaget, genom gruppföreträdaren på försäkringsbolagets uppdrag. Också då gäller det angivna formkravet.¹⁶

Paragrafen är tvingande (se 1 kap. 6 §). Det går att avtala om på vilket av nämnda sätt som ett meddelande som omfattas av reglerna ska sändas, dvs. per post eller elektroniskt, förutsatt att försäkringstagaren omedelbart kan ta del av det. Det sistnämnda kravet kan inte avtalas bort. Avsikten är att det inte ska vara tillåtet att t.ex. sända meddelandet till försäkringstagarens ”Mina sidor” på försäkringsbolagets webbplats. Det saknar då betydelse om försäkringstagaren i det enskilda fallet informeras om att meddelandet kan läsas där.

¹⁶ Likaså föreläggande enligt 8 kap. 20 § andra stycket. Det går alltså att sända detta elektroniskt.

14 kap. Förfogande över försäkringen

Formkrav för ett förmånstagarförordnande

3 § Ett förmånstagarförordnande och en återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande *ska* för att vara gällande göras genom

1. ett egenhändigt undertecknat meddelande *i pappersform* till försäkringsbolaget, *eller*

2. ett *elektroniskt meddelande till försäkringsbolaget som undertecknas med sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.*

Ett förmånstagarförordnande kan också göras genom att det tas in i försäkringsvillkoren. Ett sådant förordnande förlorar sin verkan om ett nytt förordnande görs enligt första stycket.

Första och andra styckena gäller också ett villkor enligt 7 kap. 2 § 5 äktenskapsbalken om att ett försäkringsbelopp eller en försäkring *ska* vara förmånstagarens enskilda egendom och en återkallelse eller ändring av sådant villkor.

Ändringen i paragrafen har motiverats i avsnitt 6 ovan. Enligt dess nya lydelse kan ett förmånstagarförordnande, utom genom ett egenhändigt undertecknat förordnande i pappersform, också göras genom ett elektroniskt meddelande som undertecknas med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i den angivna EU-förordningen. Det innebär att underskriften ska uppfylla de krav som anges där (se artiklarna 3.11 och 26). Också återkallelse och ändring av förordnandet kan ske i denna form.